

Notatki florystyczne z doliny Wisły w Kotlinie Sandomierskiej

MAGDALENA ZARZYKA-RYSZKA

ZARZYKA-RYSZKA, M. 2002. Floristic notes from the Vistula River Valley in the Sandomierz Basin (Kotlina Sandomierska). *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 9: 49–53. Kraków. PL ISSN 1640-629X.

ABSTRACT: The paper presents new localities of 35 rare and interesting species of vascular plants in the Vistula River Valley (Sandomierz Basin). The field investigation was carried out in 2001. The species mentioned for the first time for the Vistula River Valley is *Thlaspi caerulescens*.

KEY WORDS: vascular plants, distribution, Vistula River, Sandomierz Basin

M. Zarzyka-Ryszka, Zakład Taksonomii Roślin i Fitogeografii, Instytut Botaniki, Uniwersytet Jagielloński, ul. Kopernika 27, PL-31-501 Kraków, Polska; e-mail: zarzyka@fagus.ib.uj.edu.pl

WSTĘP

Doliny rzeczne są ważnymi „korytarzami ekologicznymi” (KAJAK 1993), umożliwiającymi bytowanie i drogi migracji zwierząt i roślin. Bardzo istotnym składnikiem tych środowisk są zbiorowiska roślinne, które nie tylko odgrywają dużą rolę w oczyszczaniu wody, ale także stanowią ostoje dla przedstawicieli wielu grup zwierząt.

Łęgowe kompleksy leśne nad dużymi rzekami pełnią szczególną rolę w ochronie ptaków i ssaków, gdyż są najbogatszym w te organizmy środowiskiem leśnym Europy Środkowej (TOMIAŁOJC & DYRCZ 1993). Najbogatszymi florystycznie zbiorowiskami dolin rzecznych są murawy kserotermiczne. Występują one na stromych zboczach dolin, jednak obecnie często zanikają w wyniku zarastania. Na uwagę zasługują także starorzecza ze zbiorowiskami makrofitów wodnych. Poznanie i dokładna inwentaryzacja przyrodnicza jest warunkiem zachowania cennych i często unikatowych siedlisk nadrzecznych z ich interesującą florą i fauną.

Praca prezentuje nowe dane florystyczne dla obszaru doliny Wisły na odcinku od ujścia Raby do ujścia Wisłoki. W większości są to gatunki związane ze zbiorowiskami murawowymi porastającymi miejscami lewobrzeżne zbocze doliny Wisły oraz wały przeciwpowodziowe. W porównaniu z innymi fragmentami doliny Wisły w jej górnym i środkowym biegu, badany obszar jest słabo zinwentaryzowany florystycznie. Zamieszczone w pracy dane zostały zebrane w sezonie wegetacyjnym 2001. Są to gatunki rzadkie lub bardzo rzadkie w zachodniej części Kotliny Sandomierskiej (WAYDA 1996, 2001), a także w skali całej Polski (ZAJĄC & ZAJĄC 2001). Stanowią one uzupełnienie

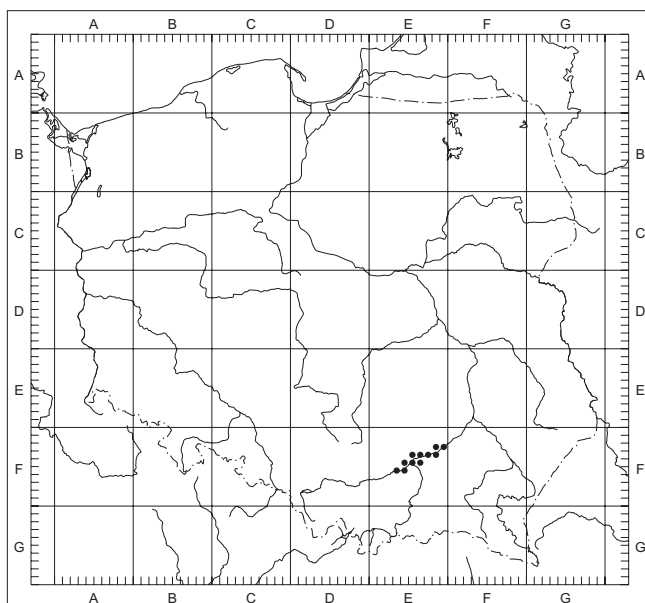
dotychczasowych danych dla doliny Wisły w Kotlinie Sandomierskiej (DUBIEL 1989; WAYDA 2001). Celem rozpoczętych badań jest ustalenie aktualnego stanu flory doliny Wisły na badanym odcinku.

TEREN BADAŃ

Badania prowadzone są w dolinie górnego biegu Wisły na odcinku ograniczonym prawobrzeżnymi dopływami: Rabą i Wisłoką. Obszar ten znajduje się w obrębie Niziny Nadwiślańskiej, która od północy sąsiaduje z leżącymi w obrębie Wyżyny Środkowomałopolskiej: Wyżyną Przedborską, Niecką Nidziańską i Wyżyną Kielecko-Sandomierską (KONDRACKI 1988). Badaniami objęto terasę zalewową Wisły wraz z ograniczającymi ją wałami przeciwpowodziowymi oraz skarpy lessowe stanowiące erozyjną krawędź Wyżyny Małopolskiej.

METODYKA

Badania prowadzone są metodą kartogramu (ZAJĄC 1978). Badany teren leży w kwadracie EF, w obrębie 11 kwadratów o boku 10 km (Ryc. 1), które podzielono na kwadraty 1×1 km. Badania ograniczają się do 176 małych kwadratów obejmujących Wisłę, terasy zalewowe, wały przeciwpowodziowe i krawędź erozyjną Wyżyny Małopolskiej.

Ryc. 1. Położenie badanych kwadratów w siatce ATPOL.

Fig. 1. Localization of the investigated squares in the grid of the ATPOL.

WYKAZ GATUNKÓW

Nomenklaturę i symbole przy nazwie gatunków przyjęto w większości za MIRKIEM i in. (1995). Gatunki podane zostały w porządku alfabetycznym. Numery kwadratów zamieszczone przy stanowiskach składają się z numeru kwadratu o boku 10 km i numeru kwadratu o boku 1 km wyznaczonych w siatce ATPOL.

Ajuga genevensis L. – Gatunek rzadki w dolinie Wisły w Kotlinie Sandomierskiej; w zbiorowiskach murawowych na wałach i u podnóża skarpy lessowej: Piotrowice (4499), Witów (5453).

Alisma lanceolatum With. – Gatunek rzadki w Polsce. W dolinie Wisły występuje w miejscach wypłyconych zbiorników wodnych: Jaksice (5358).

[*] *Aristolochia clematitis* L. – Takson bardzo rzadki w dolinie górnej Wisły, o niepewnym statusie we florze polskiej, przypuszczalnie antropofit (MIREK i in. 1995). W zbiorowiskach łąkowych na wale wiślanym: Niekurza (2919), Tursko Małe (2908).

Asparagus officinalis L. – W zaroślach u podnóża skarpy lessowej: Witów (5453).

Astragalus cicer L. – Takson rzadki nad górną Wisłą. Zanotowany po raz pierwszy na badanym terenie. W zarastającej murawie na zboczu doliny Wisły: Winnica (2934).

Camelina microcarpa Andrż. – W zbożu jako chwast na polach uprawnych na terasie Wisły oraz na zarastającym ugorze na zboczu doliny: Witów (5452), Ujście Jezuickie (4543). Zebrane okazy wykazują cechy pośrednie między występującymi w Polsce podgatunkami (MIREK 1981).

Campanula sibirica L. – W murawach kserotermicznych na krawędzi lessowej nad Wisłą: Jaksice (5358), Witów (5452).

Ceratophyllum demersum L. – W starorzeczu Wisły: Niekurza (2919).

Cerintho minor L. – Na łące na zboczu wału: Podraje (3681).

Chenopodium rubrum L. – Na brzegu piaszczystej drogi na terasie zalewowej: Witów (5453).

Elymus hispidus (Opiz) Melderis subsp. *hispidus* – W murawach kserotermicznych na lessowej krawędzi Wyżyny Małopolskiej: Witów (5452), Jaksice (5358).

Equisetum pratense Ehrh. – Na łące porastającej wał: Łęka (3691).

E. ramosissimum Desf. – Gatunek rzadki w dolinie górnej Wisły. Na zarastających piaszczystych łąkach na terasie zalewowej: Połaniec (2925), Witów (5453), Szczucin (3757), Biskupice (4534).

Herniaria glabra L. – Gatunek bardzo rzadki w dolinie Wisły na badanym odcinku; tylko na piaszczystej terasie: Ujście Jezuickie (4543).

Holosteum umbellatum L. – Gatunek częsty na wałach wiślanych oraz na polach uprawnych na terasie: Witów (5453), Skalka (5427; 5426; 5436), Skalka (4498), Malkowice (5435), Piotrowice (4499), Podraje (3681), Łęka (4601), Ujście Jezuickie (4543).

Lathyrus sylvestris L. – Na łące na zboczu wału: Witów (5453).

Limosella aquatica L. – W koleinach oraz w miejscach wypłyconych starorzeczy na terasie zalewowej: Ruszcza (2961), Nowy Korczyn (3588).

Lithospermum officinale L. – Gatunek bardzo rzadki nad górną Wisłą. Na zboczu doliny Wisły, w zarastającej murawie: Winnica (2933).

Lotus tenuis Waldst. & Kit. ex Willd. – Takson występujący w Polsce tylko na kilku stanowiskach nad Wisłą. Nowe stanowisko zostało znalezione na łące na wale wiślanym: Połaniec (2925), Tursko Małe (2917).

Nepeta pannonica L. – Gatunek rzadki w Polsce. W dolinie Wisły posiada tylko kilka stanowisk (ZAJĄC & ZAJĄC 2001). Występuje w murawie kserotermicznej na ścianie lessowej na zboczu doliny Wisły: Witów (5453).

Nonea pulla (L.) DC. – W murawie kserotermicznej na zboczu doliny: Witów (5452).

Ornithogalum umbellatum L. – Licznie w zbiorowiskach łąkowych na koronie i zboczach wałów przeciwpowodziowych: Skalka (4498), Kępa Sokołowska (5445), Skalka (5436; 5427; 5426), Malkowice (5435), Przemyków (5408), Piotrowice (4499).

Phleum phleoides (L.) H. Karst. – Tylko na jednym stanowisku na krawędzi lessowej: Witów (5453).

Populus alba L. – Dość często na terasie zalewowej Wisły, przeważnie jako samotne drzewa oraz w zachowanych fragmentach lasów łęgowych. Nowe stanowiska: Nowy Korczyn (3588), Winiary Dolne (3597).

Primula veris L. – W murawach kserotermicznych: Witów (5452), Dalanów (5453).

Reseda lutea L. – W zbiorowiskach łąkowych na zboczach i koronie wałów: Łęka Szczucińska (3747), Ruszczka (2951).

Seseli annuum L. – W murawie kserotermicznej na krawędzi lessowej: Witów (5453).

Stachys recta L. – W murawach kserotermicznych: Witów (5452; 5453).

* *Thlaspi caerulescens* J. Presl & C. Presl – Takson bardzo rzadki w Polsce, rodzimy tylko w Karkonoszach, na pozostałym terenie występuje na stanowiskach synantropijnych (MIREK i in. 1995; ZAJĄC & ZAJĄC 2001). Dotychczas nie podawany z doliny Wisły. W murawie u podnóża wału: Piotrowice (4499).

T. perfoliatum L. – Gatunek rzadki nad Wisłą, rośnie w murawie u podnóża wału: Witów (5453).

Thymus kosteleckyanus Opiz. – Rzadko w murawkach na ścianie lessowej nad Wisłą: Witów (5453).

T. marschallianus Willd. – W murawach kserotermicznych na krawędzi lessowej Wyżyny Małopolskiej: Witów (5452; 5453), Jaksice (5358).

Verbascum blattaria L. – Na łące na zboczu wału: Tursko Małe (2908).

V. chaixii Vill. subsp. *austriacum* (Schott ex Roem. & Schult.) Hayek – W murawie na skarpie lessowej nad Wisłą: Jaksice (5359).

V. lychnitis L. – W zbiorowiskach łąkowych na wale wiślanym oraz na zboczach lessowych: Witów (5452; 5453).

LITERATURA

- DUBIEL E. 1989. Roślinność i flora doliny Wisły między Oświęcimiem a Sandomierzem. – Stud. Ośr. Dok. Fizjogr. 17: 137–208.
- KAJAK Z. 1993. Stan i potrzeby ochrony Wisły i jej doliny. – W: L. TOMIAŁOJĆ (red.), Ochrona przyrody i środowiska w dolinach nizinnych rzek Polski. – Komitet Ochrony Przyrody PAN 6: 13–38. Wydawnictwo Instytutu Ochrony Przyrody PAN, Kraków.
- KONDRACKI J. 1988. Geografia fizyczna Polski. Wyd. 6. ss. 464. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- MIREK Z. 1981. Genus *Camelina* in Poland – taxonomy, distribution and habitats. – Fragn. Flor. Geobot. 27(3): 445–507.
- RUTKOWSKI L. 1998. Klucz do oznaczania roślin naczyniowych Polski Niżowej. ss. 809. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- TOMIAŁOJĆ L. & DYRCZ A. 1993. Przyrodnicza wartość dużych rzek i ich dolin w Polsce w świetle badań ornitologicznych. – W: L. TOMIAŁOJĆ (red.), Ochrona przyrody i środowiska w dolinach nizinnych rzek Polski. – Komitet Ochrony Przyrody PAN 6: 13–38. Wydawnictwo Instytutu Ochrony Przyrody PAN, Kraków.
- WAYDA M. 1996. Rośliny naczyniowe Płaskowyżu Tarnowskiego (Kotlina Sandomierska). – Zesz. Nauk. Uniw. Jagiell. 1201 Pr. Bot. 29: 1–132.
- WAYDA M. 2001. Rośliny naczyniowe północnej części Okręgu Radomyskiego (Kotlina Sandomierska). – Pr. Bot. 36: 1–117.
- ZAJĄC A. 1978. Założenia metodyczne „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce”. – Wiad. Bot. 22(3): 145–155.
- ZAJĄC A. & ZAJĄC M. (red.) 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. ss. 714. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

SUMMARY

The paper contains a list of 35 rare and interesting vascular plants from the Vistula River Valley in the Sandomierz Basin (Kotlina Sandomierska). Most of them are rare in Poland e.g.: *Aristolochia clematitis*, *Cerinth minor*, *Equisetum ramosissimum*, *Lotus tenuis*, *Nepeta pannonica*, *Nonea pulla* and *Thlaspi perfoliatum* (RUTKOWSKI 1998). *Thlaspi caerulescens* has been recorded in the Vistula River Valley for the first time. The studies carried out in 2001 included floodplains, embankments and steep slope flora of the valley to the edge of the Małopolska Upland. During the field investigation the cartogram method was employed and the square grid was used (Fig. 1) (ZAJĄC 1978; ZAJĄC & ZAJĄC 2001).

Przyjęto do druku: 27.12.2001 r.